

Noziegumi uz naida pamata Eiropas Savienībā

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 1., 10., 21. un 47. pantā ir attiecīgi garantētas tiesības uz cilvēka cieņu, domu, pārliecības un ticības brīvību, diskriminācijas aizliegumu, kā arī uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu.

Politikas konteksts

Eiropas Savienības Pamattiesību harta aizliedz diskrimināciju, nosakot ES dalībvalstīm pienākumu apkarot noziegumus, kuru pamatā ir rasisms, ksenofobija, reliģiska neiecietība vai personas invaliditāte, seksuālā orientācija vai dzimumidentitāte.

Ir nepieciešama ES dalībvalstu lēmējvaru lielāka politiskā griba, lai apkarotu aizspriedumu pret noteiktām grupām izplatību un atļidzinātu kaitējumu, ko tā rada cietušajiem, citiem tai pašai grupai piederīgajiem un sabiedrībai kopumā. Pret pārāk daudziem cilvēkiem visā ES tiek vērsta aizskaroša attieksme tikai viņu šķietamās un/vai reālās izcelsmes, ticības, izvēles dzīvē vai ārējā izskata dēļ.

Ņemot vērā minēto, FRA ir publicējusi divus ziņojumus par noziegumiem uz naida pamata, kas kopumā sniedz salīdzinošu analīzi par pastāvošo juridisko regulējumu, individuālo pieredzi saistībā ar noziegumiem, kuru pamatā ir aizspriedumaina motivācija, un situāciju oficiālo datu vākšanas jomā visās 27 ES dalībvalstīs.

Ziņojumā "Uzmanības pievēršana noziegumiem uz naida pamata Eiropas Savienībā: cietušo tiesību atzīšana" (*Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*) ir uzsvērti ar noziegumiem uz naida pamata saistīto pamattiesību aspekti, piedāvāta salīdzinoša oficiālo datu vākšanas kārtības analīze un vērtētas oficiālo datu vākšanas paplašināšanas iespējas. EU-MIDIS "Dati fokusā" 6. izdevumā "Minoritātes kā noziegumu upuri" (*EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime*) ir atspoguļoti dati par respondentu viktimizācijas pieredzi saistībā ar pieciem noziegumu veidiem – no zādzības ar ielaušanos līdz nopietnai vajāšanai.

Galvenās problēmas

Neraugoties uz ES dalībvalstu centieniem apkarot diskrimināciju un neiecietību, tostarp noziegumus uz naida pamata, ir vērojamas pazīmes, ka situācija neuzlabojas. Gluži pretēji – dažu pēdējo gadu laikā ir saņemtas liecības par atkārtotiem un jauniem ES dzīvojošu cilvēku pamattiesību pārkāpumiem: mutisku aizskaršanu, fiziskiem uzbrukumiem vai pat aizspriedumos balstītām slepkavībām.

2008. gada Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas apsekojumā (EU-MIDIS), kurā piedalījās 23 500 respondenti ar etniskās minoritātes vai imigrantu izcelsmi, tika konstatēts, ka vairāk nekā viens no katriem četriem turpmāk minēto grupu respondentiem uzskata sevi par cietušu personiskā noziegumā uz "rasisma pamata" (uzbrukums vai draudi, vai nopietna vajāšana) 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma: romi Čehijas Republikā, somālieši Somijā, somālieši Dānijā, afrikāņi Maltā, romi Grieķijā, romi Polijā un afrikāņi, kuru izcelsme ir valstis uz dienvidiem no Sahāras – Īrijā (skatīt Attēlu).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) daudzās lietās ir lēmusi, ka valstīm ir skaidri jānorāda motivācija, kura ir rasistisku noziegumu vai noziegumu, kas ir izdarīti cietušā reliģiskās pārliecības dēļ, pamatā. Nozieguma pamatā esošās aizspriedumos balstītās motivācijas ignorēšana ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. panta pārkāpums (ECK).

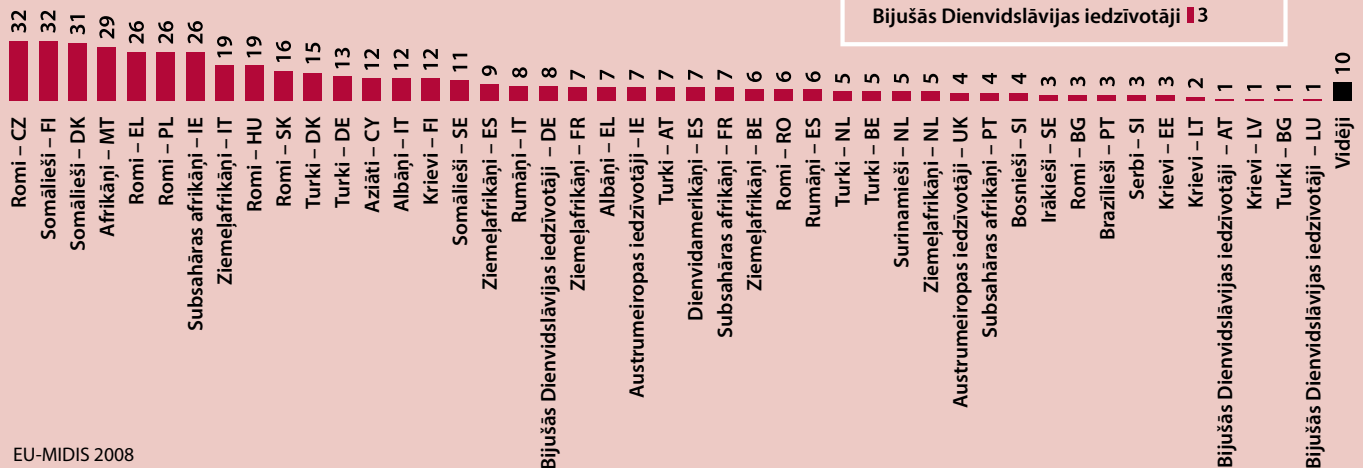
ECT tik ļoti uzsver noziegumu uz naida pamata aizspriedumos balstīto motivāciju tāpēc, ka pārkāpēji, kuri viktimizē cilvēkus tikai par to, kas viņi ir vai kā tiek uztverti, pauž īpaši pazemojošu vēstījumu, proti, ka cietušais nav indivīds ar savu personību, spējām un pieredzi, bet gan tikai bezpersonisks vienas konkrētas grupas pārstāvis. Pārkāpējs tādējādi netieši norāda, ka konkrētās grupas tiesības var vai pat vajag ignorēt, atklāti neievērojot ES demokrātijas un vienlīdzības pamatprincipus.

Pētījuma konstatējumi liecina, ka noziegumos uz naida pamata cietušie un to liecinieki nelabprāt par tiem ziņo tiesībsardzības, krimināltiesiskās sistēmas iestādēm, nevalstiskajām organizācijām vai cietušo atbalsta grupām. Tā rezultātā par daudziem noziegumiem netiek ziņots, par tiem netiek izvirzītas apsūdzības un tādējādi tie paliek nezināmi. Šādos gadījumos nav iespējama cietušo tiesību pilnīga ievērošana vai aizsardzība, kas nozīmē, ka ES dalībvalstis nepilda savus pienākumus pret noziegumos cietušajiem.

Pret personu izdarīti noziegumi, kuri tajos cietušo etnisko minoritāšu un imigrantu grupu pārstāvju vērtējumā ir izdarīti rasistisku motīvu dēļ, ES dalībvalstīs (%)

Lielākās grupas:

- Romi 18
- Subsahāras afrikāņi 18
- Ziemeļafrikāņi 9
- Turki 8
- Austrumeiropas iedzīvotāji 7
- Krievi 5
- Bijušās Dienvidslāvijas iedzīvotāji 3

EU-MIDIS 2008

Piezīmes: Jautājums DD4-DE5: "Vai Jūs domājat, ka [šis incidents/jebkurš no šiem incidentiem] PĒDĒJO 12 MĒNEŠU LAIKĀ daļēji vai pilnīgi ir noticis Jūsu imigrantu/minoritāšu izcelsmes dēļ?"

Avots: FRA (2012), EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime, attēls 5

Turpmākie darbības virzieni

Lai apkarotu noziegumus uz naida pamata un vērstos pret no tiem izrietošajiem pamattiesību pārkāpumiem, ES un tās dalībvalstīm ir vairāk jāpievēršas šādu noziegumu atklāšanai un jāsauc vainīgie pie atbildības.

27 ES dalībvalstīs pastāv ievērojamas atšķirības attiecībā uz datiem, kurus tās uzskaita un publicē saistībā ar aizspriedumos balstītu motivāciju. Šis nepilnības nozīmē, ka oficiālo datu par noziegumiem uz naida pamata ES vākšanas kārtība nereti nespēj nodrošināt reālā stāvokļa uz vietas atspoguļošanu. FRA publikācija "Uzmanības pievēršana noziegumiem uz naida pamata Eiropas Savienībā: cietušo tiesību atzišana" liecina, ka tikai astoņas ES dalībvalstis uzskaita noziegumus, kuru pamatā ir cietušā (šķietamā) seksuālā orientācija, savukārt tikai četras vāc un publicē datus par noziegumiem pret romiem.

ES un tās dalībvalstīm ir jāpieņem tiesību akti, paredzot dalībvalstīm pienākumu vākt un publicēt statistikas datus par noziegumiem uz naida pamata. Kā minimālā prasība būtu jānosaka, ka tas attiecas uz datiem par sabiedrības paziņoto un iestāžu reģistrēto incidentu skaitu, kā arī uz notiesājošu vainīgajiem pasludināto spriedumu skaitu, pamatojumu, saskaņā ar kuru šādi noziegumi ir atzīti par diskriminējošiem, un uz izpildītajiem sodiem.

Tiesibaizsardzības un krimināltiesiskās sistēmas iestādēm būtu jāreaģē uz jebkādam norādēm par aizspriedumos balstītu motivāciju. Likumdevējiem vajadzētu vērtēt bargāku sodu ieviešanu par noziegumiem uz naida pamata, lai uzsvērtu šo nodarījumu smaguma pakāpi. Tiesām, taisot spriedumus, būtu publiski jāvērtē aizspriedumos balstīta motivācija, lai palielinātu informētību par noziegumiem uz naida pamata un skaidri norādītu, ka šāda nodarījuma izdarīšana var nozīmēt bargāku sodu.

ES dalībvalstīm būtu jāiedala par noziegumiem uz naida pamata savāktie dati pēc dzimuma, vecuma un citiem mainīgajiem lielumiem, ja vien tas ir iespējams saskaņā ar valsts tiesību aktiem, lai varētu labāk izprast viktimizācijas un likumpārkāpumu īpatnības. Oficiālo datu par noziegumiem uz naida pamata vākšanas kārtība būtu jāpapildina ar noziegumu viktimizācijas apsekojumiem, lai noskaidrotu tādus aspektus kā nepaziņoto noziegumu raksturs un apmērs, noziegumos cietušo pieredze ar tiesibaizsardzības iestādēm, neziņošanas iemesli un noziegumos uz naida pamata cietušo informētība par savām tiesībām.

Plašākā izpratnē lielākajai daļai ES dalībvalstu ir nepieciešams vairāk izvēst oficiālo datu par noziegumiem uz naida pamata vākšanu, lai:

- pievērstu uzmanību noziegumiem uz naida pamata ES;
- sniegtu noziegumos uz naida pamata cietušajiem iespēju vērsties pret vainīgajiem;
- nodrošinātu ES dalībvalstu efektīvu pret darbību noziegumiem uz naida pamata kā pret pamattiesību neievērošanu.

Papildu informācija:

FRA ziņojumus par noziegumiem uz naida pamata "Uzmanības pievēršana noziegumiem uz naida pamata Eiropas Savienībā: cietušo tiesību atzišana" (*Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*) un EU-MIDIS "Dati fokusā" 6. izdevumu "Minoritātes kā noziegumu upuri" (*EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime*) skatīt: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>

Ar FRA darbības apskatu saistībā ar cīņu pret rasismu un ar to saistīto neiecietību var iepazīties: <http://fra.europa.eu/en/theme/racism-related-intolerances>